

DEAN SCOTT McMURRY: Deutschland und die Sowjetunion 1933–1936. Ideologie, Machtpolitik und Wirtschaftsbeziehungen. Dissertationen zur neueren Geschichte 6. Köln og Wien, Böhlau Verlag, 1979. 502 s. DM 80.00.

De tysk-sovjetiske forbindelser i mellemkrigstiden er et ofte behandlet emne, og blot for 1930'ernes vedkommende kan man tænke på forfattere som Allard, Fabry, Niclauss, Lange og Weingartner. Det er imidlertid første gang, at perioden 1933–1936 er blevet behandlet så grundigt og alsidigt og på et så omfattende kildegrundlag, som det her er tilfældet. McMurry har anvendt et stort utrykt materiale fra de tyske arkiver og suppleret dette med en omfattende læsning af trykt materiale, inkl. det sparsomme, offentliggjorte sovjetiske.

Der lægges ikke sensationelle eller nye synspunkter frem, men der gives en solid og saglig redegørelse for de to landes relationer i årene umiddelbart efter Hitlers magtovertagelse. Hitlers politik over for Sovjetunionen var hele tiden bestemt af hans ideologisk begrundede had til »den bolsjeviskiske jødedom«, som han var fast besluttet på at udrydde, så snart lejlighed bød sig. I mellemtiden skulle Tyskland have så lidt at gøre med Moskva som muligt. Når de økonomiske forbindelser blev opretholdt, skyldtes det hensynet til den tyske oprustning, der igen skulle tjene til at virkeliggøre det langsigtede mål: en angrebskrig mod Sovjetunionen. Hitler-Stalin pagten 1939 (som ligger uden for denne bogs rammer, men som alligevel omtales) var ikke nogen modsigelse af denne politik. Også her var der blot tale om en taktisk manøvre. Stalin søgte modsat at bevare et godt og nært forhold til Tyskland, også efter Hitlers magtovertagelse, men havde problemer med at forstå nazismen og dens udenrigspolitik. Stalins udenrigspolitik var også på langt sigt ideologisk bestemt, men på kort sigt langt mere pragmatisk end Hitlers.

Kan man håbe på en fortsættelse i form af en lige så solid undersøgelse af de tysk-sovjetiske relationer 1936–1939?

Bent Jensen

ERIK P. HOFFMANN OG FREDERIC J. FLERON JR. (EDS.): The Conduct of Soviet Foreign Policy. New York, Aldine Publishing Company, 1980. 761 s. \$ 34.95.

Der er tale om en ny og stærkt udvidet udgave af en håndbog, der første gang udkom i 1971. De to udgivere er amerikanske political scientists med speciale i Sovjetunionen, hvilket bogen da også bærer stærkt præg af. Af de 39 bidrag til bogen er kun to af europæiske forfattere, og at de er kommet med, skyldes sandsynligvis at de i sin tid har offentliggjort artikler i et amerikansk tidsskrift. Selv om USA er stort og amerikansk sovjetforskning på mange måder dominerer sovjetkundskaben som akademisk disciplin, er der alligevel tale om en alvorlig skævhed mht. tekstudvalg. Hertil kommer, at de udvalgte bidragydere næsten alle er politologer med intet eller et meget begrænset historisk perspektiv.

Med disse begrænsninger er der imidlertid tale om et nyttigt udvalg af bidrag til den aldrig ophørende diskussion om, hvad Sovjetunionens udenrigspolitik i grunden går ud på, hvad der er denne politiks drivkræfter og mål, og hvordan USA og de øvrige vestlige stater bedst forholder sig til den sovjetiske politik. Artiklerne er samlet under forskellige hovedtemaer som indenrigspolitiske forholds betydning for den sovjetiske udenrigspolitik, den marxistisk-leninistiske ideologiske funktion og betydning for udenrigspolitikken, Den kolde Krigs oprindelse, Den konkurrerende Sameksistens' elementer og kontinuitet og diskontinuitet i sovjetisk udenrigspolitik.

Umiddelbart kan man undre sig over, at der ikke findes nogen sovjetiske bidrag i samlingen, men det skyldes ifølge udgiverne, at der allerede findes brugbare antologier

bestående af udelukkende sovjetiske bidrag. Man savner en litteraturliste, ligesom et sagindeks ville have været nyttigt.

Bent Jensen

BENITO SCOCOZZA: *Socialismens historie* bd. 3. Fra 2. verdenskrig til 70'erne. København, Historie & Klassekamp/Suenson, 1980. 431 s.

Dette er tredje og afsluttende bind i den *Socialismens historie*, hvis første bind udkom i 1976, skrevet af Niels Finn Christiansen, og hvis andet bind udkom i 1977, forfattet af Søren Federspiel og Niels Ole Højstrup Jensen. Oprindeligt skulle der også være kommet et fjerde bind med kilder og register til alle bindene, men det har man i mellemtiden opgivet.

I et fælles forord til seriens bd. 1 hed det, at alle forfatterne havde teoretisk udgangspunkt i »den historiske materialisme«. I dette sidste bind hedder det, at forfatteren tager udgangspunkt i »den marxistiske opfattelse af historien«. Jeg efterlyste i min anmeldelse af bd. 2 (HT bd. 80 (1980), s. 283 f.) en mere præcis redegørelse for, hvad der lå i disse påberåbte begreber, der jo opfattes og praktiseres vidt forskelligt af forskellige forfattere. Jeg efterlyste også nogle overvejelser over, hvilke ledende synspunkter der var taget i anvendelse ved udvælgelse og disposition af stoffet. Endelig spurgte jeg om, hvad forfatterne forstår ved selve emnet for serien: »socialismen«.

I dette tredje bind er der faktisk et afsnit med titlen »Om emnet«. Heri hedder det, at forfatteren vil skildre de socialistiske bevægelser og samfunds udvikling. Men hvilke bevægelser og samfund er sandt socialistiske? Forfatteren afstår fra at fremlægge en definition, men vil på den anden side heller ikke operere med et udflydende socialismebegreb. I stedet stilles læseren i udsigt, at man undervejs i bogen vil få at vide, hvilke *erklærede* socialistiske bevægelser eller samfund der på dette eller hint tidspunkt faktisk *var* socialistiske eller ikke.

Denne forbløffende usikkerhed og mangel på stringens afspejler tydeligvis det dilemma, forfatteren som erklæret socialist, marxist og tilhænger af den kinesiske kommunistes udvikling befinder sig i. Det må heller ikke være nemt. For 30 år siden var Sovjetunionen et socialistisk samfund og blev opfattet som sådant af folk, der byggede på »den historiske materialisme«. Nu vurderes samme Sovjetunion – også som det var for 30 år siden – af nogle som et kapitalistisk land, mens andre fastholder dets socialistiske karakter. Og begge de modstridende opfattelser hævder at basere deres »videnskabelige« opfattelse på »den historiske materialisme«. Forfatteren karakteriserer en bog, der er nævnt i litteraturlisten, som værende »i overensstemmelse med de synspunkter, de kommunistiske parter havde i begyndelsen af 1950'erne«. På samme måde kan man karakterisere den foreliggende bogs synspunkter som værende i overensstemmelse med de paroler, visse kommunistiske partier har (eller havde?) i begyndelsen af 1980'erne. Spørgsmålstegnet skyldes, at disse synspunkter har været i hastig udvikling og undergivet voldsomme svingninger i takt med udfaldene af de politiske magtkampe inden for ledelsen af det kinesiske kommunistiske parti.

Det tjener intet formål at diskutere en renlivet politisk traktat i dette tidsskrift. Bogen har udelukkende en vis interesse som udtryk for bestemte strømninger inden for visse politiske smågrupper i det politiske spektrum. Der er ikke antydning af definition af de hovedbegreber, der anvendes, derimod total vilkårlighed i brugen heraf. At give denne form for politisk traktatskriveri betegnelsen »materialistisk« er forbløffende. Hele fremstillingen er gennemsyret af et »idealistisk« historiesyn. Intetsteds gøres der forsøg på at beskrive forholdet mellem det materielle grundlag og »overbygningsfænomenerne« eller at begrunde sidstnævnte med førstnævnte. Tværtimod er »overbygningen« noget, der vilkårligt kan ændres af et politisk parti uden hensyn til »basis«. Dette kommer vel tydeligst frem i forbindelse med